

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра міжнародних відносин та суспільних наук

ЗАТВЕРДЖЕНО

Гуманітарно-педагогічний факультет
«19» червня 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОСНОВИ СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ

Галузь знань С «Соціальні науки, журналістика та інформація»

Спеціальність СЗ «Міжнародні відносини»

Освітня програма «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Гуманітарно-педагогічний факультет

Розробники: професор кафедри міжнародних відносин і суспільних наук,
д.філос.н., доцент Володимир КАЛУГА

Опис навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна “Основи світової політики” розкриває ключові аспекти світової політики, насамперед, як неспростовного феномену буття людства, зведеного на раціональній активності та цілепокладанні, тим самим створюючи підстави для формування цілісного виваженого уявлення про умови і обставини існування та активності суб’єктів міжнародних відносин, а також про домінуючі тенденції історичного поступу людства; закономірності та пускові механізми тих чи інших подій і процесів світового та локального масштабів. Точкою заломлення висвітлюваної в навчальному курсі інформації є ситуація людини як соціальної та водночас політичної істоти – якщо й не ключового гравця на світовій арені, то неодмінно беззаперечного конституанта і безпосередньо зацікавленої особи. Відповідно, особливості викладу матеріалу в межах згаданого навчального курсу є його орієнтація на антропологічний вимір політологічного знання, на відміну від загально прийнятого в контексті соціально-гуманітарних дисциплін онтично-онтологічного, тобто такого, що орієнтований на об’єктивні інститути, явища та процеси, умовно відмежовані від людського фактору. У згаданому ракурсі і провідні: держави та транснаціональні корпорації, і поточні: міжнародні організації, регіональні утворення, різного роду союзи, рухи тощо, і такі, що уникають світла публічності: таємні та напівтаємні організації або що набувають іншого контексту щодо визначення їх місця і ролі у світовій політиці

Висвітлюваний у згаданому курсі матеріал розбитий на два модулі, кожен з яких включає декілька тем. Кожна з представлених тем супроводжується аналізом наявних цільових та дотичних інформаційних джерел. За допомогою поточних, а також творчо-пошукового характеру питань забезпечується актуалізація, а також закріплення набутої інформаційної бази та стимулювання подальшого розширення і поглиблення наявних системних уявлень з проведутієї чи іншої проблематики.

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Освітній ступінь	бакалавр	
Спеціальність	СЗ «Міжнародні відносини»	
Освітня програма	Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	обов’язкова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота) (за наявності)		
Форма контролю	екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм здобуття вищої освіти		
	Форма здобуття вищої освіти	
	денна	заочна
Курс (рік підготовки)	1	
Семестр	2	
Лекційні заняття	15 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	30 год.	год.
Лабораторні заняття	год.	год.
Самостійна робота	75 год.	год.
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми здобуття вищої освіти	2/4 год.	

1. Мета, компетентності та програмні результати навчальної дисципліни

Мета сформувати цілісне системне уявлення про процеси, явища та події, що мають місце на локальному, регіональному та глобальному рівнях, як прояв єдиного потоку подій, ідентифікованого як результат активності світових акторів

Набуття компетентностей:

інтегральна компетентність (ІК): здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в сфері міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій, зовнішньополітичної діяльності держав, міжнародних взаємодій між державами, міжнародними організаціями та недержавними акторами, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов та передбачає застосування теорій суспільних наук та спеціальних наукових методів дослідження проблем міжнародних відносин.

загальні компетентності (ЗК):

ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі і знань про природу і суспільство, та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового образу життя.

ЗК3. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК4. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК5. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК7. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК8. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК12. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК13. Здатність бути критичним і самокритичним.

спеціальні (фахові) компетентності (СК):

СК1. Здатність виокремлювати ознаки та тенденції розвитку, розуміти природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, суспільних комунікацій та/або регіональних студій.

СК2. Здатність аналізувати міжнародні процеси у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному.

СК7. Здатність аналізувати міжнародні інтеграційні процеси у світі та на Європейському континенті, та місце в них України.

СК8. Усвідомлення національних інтересів України на міжнародній арені.

СК10. Здатність аналізувати структуру та динаміку міжнародних суспільних комунікацій, виявляти їх вплив на міжнародну систему, державні та суспільні інститути.

СК11. Здатність аналізувати природу та еволюцію міжнародних організацій, їх місця у системі міжнародних відносин, основних форм та перспектив співпраці України з ними.

Програмні результати навчання (ПРН):

РН01. Знати та розуміти природу міжнародних відносин та регіонального розвитку, еволюцію, стан теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики, а також природу та джерела політики держав на міжнародній арені і діяльності інших учасників міжнародних відносин.

РН09. Досліджувати проблеми міжнародних відносин, регіонального розвитку, зовнішньої політики, міжнародних комунікацій, із використанням сучасних політичних, економічних і правових теорій та концепцій, наукових методів та міждисциплінарних підходів, презентувати результати досліджень, надавати відповідні рекомендації.

РН11. Здійснювати прикладний аналіз міжнародних відносин, зовнішньої політики України та інших держав, міжнародних процесів та міжнародної ситуації відповідно до поставлених цілей, готувати інформаційні та аналітичні.

2. Програма та структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма							заочна форма					
	тижні	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
			л	п	ла	інд	с.р.			л	п	лаб	інд
Модуль 1. Засоби інституалізації та шляхи реалізації світової політики													
Тема 1. Світова політика як феномен сучасного світу	1	9	2	2			5						
Тема 1а. Рушійні сили світової політики	2	7		2			5						
Тема 2. Феномени людства та політики, їх зв'язок. Людина як політична істота	3	9	2	2			5						
Тема 2а. Суб'єкти світової політики	4	7		2			5						
Тема 3. Методи, принципи і підходи до формування та здійснення світової політики	5	9	2	2			5						
Тема 3а. Місце і роль країн «Старої» Європи та Європейського Союзу у світових процесах	6	7		2			5						
Тема 4. Людський чинник в контексті світової політики	7	9	2	2			5						
Тема 4а. США як провідний гравець на сучасній світовій арені	8	7		2			5						
Разом за модулем 1		64	8	16			40						
Модуль 2. Суб'єкти та перспективи розгортання світової політики													
Тема 5. Світова політика у світлі нетрадиційного знання. Конспірологія та світова політика	9	9	2	2			5						
Тема 5а. Провідні світові гравці на теренах Азії, особливості їх політичної активності на міжнародній арені	10	7		2			5						
Тема 6. Політичні рішення, особливості та процедури їх прийняття	11	9	2	2			5						
Тема 6а. Російська Федерація на політичній карті світу	12	6		2			4						
Тема 7. Соціальні потрясіння як інструмент світової політики; їх різновиди, причини та джерела	13	8	2	2			4						
Тема 7а. Країни, що	14	6		2			4						

(успішно) розвиваються, їх «вага» на світовій арені. Проблеми відсталості країн													
Тема 8. Ключові віхи історії світової політики	15	6	1	1			4						
Тема 8а. Роль і місце України у світовій політиці	15	5		1			4						
Разом за модулем 2.		56	7	14			35						
Усього годин		120	15	30			75						
Курсовий проект (робота) з _____ (якщо є в навчальному плані)													
Усього годин		120	15	30			75						

3. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Світова політика як феномен сучасного світу	2
2.	Феномени людства та політики, їх зв'язок. Людина як політична істота	2
3.	Методи, принципи і підходи до формування та здійснення світової політики	2
4.	Людський чинник в контексті світової політики	2
5.	Світова політика у світлі нетрадиційного знання. Конспірологія та світова політика	2
6.	Політичні рішення, особливості та процедури їх прийняття	2
7.	Соціальні потрясіння як інструмент світової політики; їх різновиди, причини та джерела	2
8.	Ключові віхи історії світової політики	1

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Світова політика як феномен сучасного світу	2
2.	Рушійні сили світової політики	2
3.	Феномени людства та політики, їх зв'язок. Людина як політична істота	2
4.	Суб'єкти світової політики	2
5.	Методи, принципи і підходи до формування та здійснення світової політики	2
6.	Місце і роль країн «Старої» Європи та Європейського Союзу у світових процесах	2
7.	Людський чинник в контексті світової політики	2
8.	США як провідний гравець на сучасній світовій арені	2
9.	Світова політика у світлі нетрадиційного знання. Конспірологія та світова політика	2
10.	Провідні світові гравці на теренах Азії, особливості їх політичної активності на міжнародній арені	2
11.	Політичні рішення, особливості та процедури їх прийняття	2
12.	Російська Федерація на політичній карті світу	2
13.	Соціальні потрясіння як інструмент світової політики; їх різновиди, причини та джерела	2
14.	Країни, що (успішно) розвиваються, їх «вага» на світовій арені.	2

	Проблеми відсталості країн	
15.	Ключові віхи історії світової політики	1
16.	Роль і місце України у світовій політиці	1

5. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Світова політика як феномен сучасного світу	5
2.	Русійні сили світової політики	5
3.	Феномени людства та політики, їх зв'язок. Людина як політична істота	5
4.	Суб'єкти світової політики	5
5.	Методи, принципи і підходи до формування та здійснення світової політики	5
6.	Місце і роль країн «Старої» Європи та Європейського Союзу у світових процесах	5
7.	Людський чинник в контексті світової політики	5
8.	США як провідний гравець на сучасній світовій арені	5
9.	Світова політика у світлі нетрадиційного знання. Конспірологія та світова політика	5
10.	Провідні світові гравці на теренах Азії, особливості їх політичної активності на міжнародній арені	5
11.	Політичні рішення, особливості та процедури їх прийняття	5
12.	Російська Федерація на політичній карті світу	4
13.	Соціальні потрясіння як інструмент світової політики; їх різновиди, причини та джерела	4
14.	Країни, що (успішно) розвиваються, їх «вага» на світовій арені. Проблеми відсталості країн	4
15.	Ключові віхи історії світової політики	4
16.	Роль і місце України у світовій політиці	4

6. Методи та засоби діагностики результатів навчання:

- усне або письмове опитування;
- тестування;
- захист лабораторних/практичних робіт;
- пірінгове оцінювання;
- захист рефератів.

7. Методи навчання:

- проблемне навчання;
- практико-орієнтоване навчання;
- кейс-метод;
- проєктне навчання;
- перевернутий клас;
- навчання через дослідження;
- навчальні дискусії та дебати;
- командна робота;
- гейміфікація.

8. Оцінювання результатів навчання

Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національну оцінку згідно чинного «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України»

8.1. Розподіл балів за видами навчальної діяльності

Вид навчальної діяльності	Результати навчання	Оцінювання
Модуль 1. Засоби інституалізації та шляхи реалізації світової політики		
Тема 1. Світова політика як феномен сучасного світу		
Лекція 1.		-
Семінарське заняття 1.		10
Тема 1а. Рушійні сили світової політики		
Семінарське заняття 2.		10
Тема 2. Феномени людства та політики, їх зв'язок. Людина як політична істота		
Лекція 2 .		-
Семінарське заняття 3.		10
Тема 2а. Суб'єкти світової політики		
Семінарське заняття 4.		10
Тема 3. Методи, принципи і підходи до формування та здійснення світової політики		
Лекція 3.		-
Семінарське заняття 5.		10
Тема 3а. Місце і роль країн «Старої» Європи та Європейського Союзу у світових процесах		
Семінарське заняття 6.		10
Тема 4. Людський чинник в контексті світової політики		
Лекція 4.		-
Семінарське заняття 7.		10
Тема 4а. США як провідний гравець на сучасній світовій арені		
Семінарське заняття 8.		10
Самостійна робота 1		10
Модульна контрольна робота 1		10
Всього за модулем 1		100
Модуль 2. Суб'єкти та перспективи розгортання світової політики		
Тема 5. Світова політика у світлі нетрадиційного знання. Конспірологія та світова політика		
Лекція 5.		-
Семінарське заняття 9.		10
Тема 5а. Провідні світові гравці на теренах Азії, особливості їх політичної активності на міжнародній арені		
Семінарське заняття 10.		10
Тема 6. Політичні рішення, особливості та процедури їх прийняття		
Лекція 6.		-
Семінарське заняття 11.		10
Тема 6а. Російська Федерація на політичній карті світу		
Семінарське заняття 12.		10
Тема 7. Соціальні потрясіння як інструмент світової політики; їх різновиди, причини та джерела		
Лекція 7.		-
Семінарське заняття 13.		10
Тема 7а. Країни, що (успішно) розвиваються, їх «вага» на світовій арені. Проблеми відсталості країн		
Семінарське заняття 14.		10

Тема 8. Ключові віхи історії світової політики		
Лекція 8.		-
Семінарське заняття 15.		10
Тема 8а. Роль і місце України у світовій політиці		
Семінарське заняття 16.		10
Самостійна робота 2.		10
Модульна контрольна робота 2.		10
Всього за модулем 2		100
Навчальна робота	$(M1 + M2)/2 * 0,7 \leq 70$	
Екзамен/залік		30
Всього за курс	(Навчальна робота + екзамен) ≤ 100	

8.2. Шкала оцінювання знань здобувача вищої освіти

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка за національною системою (екзамени/заліки)
90-100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

8.3. Політика оцінювання

Політика щодо вчасності виконання завдань та перескладання поточних і підсумкового заміру набутих оперативних уявлень:	Виконання творчих завдань, розміщених в на платформі elearn, передбачає виклад власних міркувань на обране з поданого переліку питання у вигляді класичного тексту обсягом не більше 2 друкованих сторінок, однак достатнім для висвітлення думки. Якщо студент формує відповідь на обране питання у вигляді презентації, він додатково отримує від 0 до 10 балів за якість оформлення та форму подачі схем і структур. Порушення термінів виконання творчих завдань без поважних причин залежно від часу запізнення з розміщенням відповіді призводить до зниження балу на 1-5 балів. З початком сесії виконання і розміщення творчих завдань припиняється. Допуск до перескладання модулів встановлюється за підтвердження поважних причин, що не дозволити скласти модуль вчасно
Політика щодо академічної доброчесності:	Виконання творчих завдань має розкривати особисте бачення студентом проблеми, яку він береться розкрити. Доповіді під час семінарського заняття мають носити пізнавальний характер, проголошуватися з опорою на конспект або презентацію чи без опори. Сформовані студентом тези мають бути результатом індивідуального розкриття обраного для висвітлення питання, з належним чином оформленим списком цитованих джерел.
Політика щодо взаємодії під час занять у форматі F2F:	Присутніми на занятті у форматі F2F має підтримуватися робоча атмосфера та витримуватися етичні норми взаємодії, при цьому є допустимим за потреби залишення аудиторії, вживання безалкогольних напоїв. Під час лекційного заняття присутні мають можливість уточнювати поточну інформацію, а у кінці заняття висловлювати зауваження та побажання щодо змістовності висвітлюваного матеріалу, організації процесу подачі матеріалу тощо, а також власні міркування з приводу теми спілкування. Під час семінарського заняття донесення інформації з того чи іншого питання передбачає подальше її обговорення та дискусію, що передбачає повагу до

	думки іншого
Політика щодо відвідування:	Відвідування занять є обов'язковим, якщо не передбачено навчання за індивідуальним графіком. В іншому випадку за виправданих обставинами причин (наприклад, хвороба) навчання може відбуватися за індивідуальною системою, зокрема в он-лайн формі. Навчання за індивідуальним графіком передбачає погодженням із деканом факультету.

9. Навчально-методичне забезпечення:

- електронний навчальний курс навчальної дисципліни :
<https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=2098>;
- конспекти лекцій та їх презентації (в електронному вигляді);
- підручники, навчальні посібники, практикуми;
- методичні матеріали щодо вивчення навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм здобуття вищої освіти;
- програма навчальної (виробничої) практики навчальної дисципліни (якщо вона передбачена навчальним планом).

10. Рекомендовані джерела інформації

1. Артющина Катерина. (2021). Фейкова підміна особистості: пошук вигоди чи спосіб психологічного захисту / Вісник Національного авіаційного університету. – № 19
2. Бек У. (2011). Що таке глобалізація? / Пер. з нім. – Х.: Прогресс-Традиция. – 368 с.
3. Белл Д. (2014). Прийдешнє постіндустріальне суспільство. Досвід соціального прогнозування / Д. Белл // пер. з англ. В. Л. Іноземцев. Узд. 2-е випр. і уточ. – Х. : Academia. – 788 с.
4. Бергер П. (2006). Запрошення в соціологію. – Х. : Аспект-Пресс. – 91 с.
5. Валлерстайн І. (2021). Аналіз світових систем і ситуація в сучасному світі: Пер. з англ. – Львів.: Універ. кн. – 4 15 с.
6. Гігінз Еліот. (2021). Ми – Bellingcat. Онлайн-розслідування міжнародних злочинів та інформаційна війна з Росією. – К.: Наш Формат. – 242 с.
7. Домінік Мартен. (2005). Метаморфози світу: соціологія глобалізації. – К.: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія" – 302 с.
8. Калуга В.Ф. (2021). Функціональний підхід до розуміння суті світової політики та її ключових факторів як механізм поглибленого освоєння предмету дослідницької цікавості / В.Ф. Калуга // Університет і лідерство. – № 2 (12). – С. 138-147.
9. Калуга В.Ф. (2018). Суть феномену «людський фактор» і що за ним може критися / В.Ф. Калуга // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природо-користування України. Серія «Гуманітарні студії». – № 280, – с. 101-106.
10. Калуга В.Ф. (2017). Світова політика: від сукупності чинників до цілісного феномену / В.Ф. Калуга // Вісник аграрної історії. – К. : ТОВ Тім-Сервіс. – Випуск 21-22. – 243-248 с.
11. Калуга В.Ф. (2017). Світова політика: від сукупності чинників до цілісного феномену / В.Ф. Калуга // Вісник аграрної історії. – К. : ТОВ Тім-Сервіс. – Випуск 21-22. – 243-248 с.
12. Квіт Сергій. (2018). Масові комунікації. К.: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія". – 352 с.
13. Коваленко А.О. (2022). Політичний аналіз і прогнозування. – К.: Наук. світ. – 201 с.
14. Колісніченко Р.М. (2017). Глобалістична свідомість людства: політологічний аналіз : монографія / Р.М. Колісніченко ; [Міжрегіон. акад. упр. персоналом]. – Київ : Персонал. – 421 с.
15. Крушинський В.Ю. (2007). Міжнародні відносини та світова політика, 1945-1980 : навч. посіб. для студ. гуманіт. спец. вищ. навч. закл. / В.Ю. Крушинський, В.А. Манжола. – К. : Либідь. – 191 с.
16. Ландо Жан-П'єр. (2019). Євро та боротьба ідей / Ландо Жан-П'єр, Бруннермаєр Маркус, Джеймс Гарольд. - К. : Основи. – 414 с.
17. Максименко Сергій (2020). Системне мислення: формування і розвиток. – К.: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія". – 312 с.

18. Міжнародні відносини та світова політика (2010) : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В.Ю. Крушинський та ін. ; за ред. В.А. Манжолі ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К. : Київський університет. – 863 с.
19. Багатолика глобалізація (2004). / За ред. П. Бергера, С. Хантингтона: Пер. з англ. – Х.: Аспект Прес. – 379 с.
20. Недбай В.В. (2015). Світова політика сучасності : навч. посіб. для студентів ВНЗ, що навчаються за спец. "Міжнародні відносини" / В.В. Недбай ; Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили. – Миколаїв : Швець В.Д. – 237 с.
21. Пекар Валерій (2022). Бесіди майстра Хай Тао про стратегію. Книга друга. – К.: Фоліо. – 221 с.
22. Почепцов Георгій (2022). Сучасні інформаційні війни. К.: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія" – 498 с.
23. Почепцов Георгій. (2017). Від покемонів до гібридних війн:нові комунікативні технології XXI століття. – К.: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія" – 260 с.
24. Радимен Вільям. (2013). Плут, мор і нафта: як людство здобуло контроль над кліматом / Вільям Радимен ; пер. з англ. Тараса Цимбала. – Київ : Ніка-Центр. – 271 с.
25. Сарнацький О.П. (2015). Міжнародні відносини та світова політика (пер. пол. XVII ст. – 1918 р.) : навч. посіб. / О.П. Сарнацький. – Запоріжжя : Інтер-М. – 397 с.
26. Сенченко М.І. (2003). Латентні структури світової політики. Нариси з конспірології. – К.: МАУП. – 312 с.
27. Суліма Є.М. (2012). Сучасна глобалістика: політика, освіта і культура / Є. Суліма, М. Шепелєв. - [2-ге вид.]. – Київ : Леся. – 631 с.
28. Теорія міжнародних відносин. (2016). Міжнародні відносини та світова політика : навч. посіб. / [М.П. Требін та ін.] ; за ред. проф. М.П. Требіна ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2016. – 538, [1] с.
29. Тишкун Ю.Я. (2014). До проблеми змістового наповнення терміна «світова політика»/ Ю. Тишкун // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – Львів: Львівська політехніка, 2014. – Вип. 26. – С. 38-44.
30. Тишкун Ю.Я. (2016). «Світова політика» і «міжнародні відносини»: співвідношення понять / Актуальні проблеми міжнародних відносин та зовнішньої політики: Матер. III-ї регіон. наук.-теорет. конф. (Львів, 24 бер. 2016 р.). – Львів, НУ ЛП. – С. 37-41.
31. Kaluha V.F. (2022). Peculiarities of globalization processes transformation and prospects of research activity in the context of sustainable development strategy of society / Viktor Zinchenko, Oleksandr Polishchuk, Volodymyr Kaluha // Science and education for sustainable development. Monograph. – Publishing House of University of Technology, Katowice. – P.763-767.
32. Kaluha V.F. (2022). Through the prism of struggle for identity: ukrainian-russian confrontation of the first quarter of the XXI century / V.F. Kaluha, O.V. Koliada // The Russian-Ukrainian war (2014-2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects : Scientific monograph. Riga, Latvia : "Baltija Publishing". – p. 923-932.